

	<b>ЗАТВЕРДЖЕНО</b> <b>Наказ Міністерства освіти</b> <b>і науки України</b> <b>02.10.2014 № 1124</b>
	<b>Зареєстровано в Міністерстві</b> <b>юстиції України</b> <b>27 жовтня 2014 р.</b> <b>за № 1340/26117</b>

## **ІНСТРУКЦІЯ**

### **щодо організації та проведення туристських спортивних походів з учнівською та студентською молоддю**

#### **I. Загальні положення**

1. Ця Інструкція розроблена з метою формування здорового способу життя, розвитку спортивного туризму серед учнівської та студентської молоді, підвищення рівня їх спортивної майстерності, збереження життя і здоров'я учнівської та студентської молоді під час проведення туристських спортивних походів та експедицій з активними способами пересування (далі - походи).

2. Дія цієї Інструкції поширюється на навчальні заклади, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, та органи управління освітою, що організують та проводять походи з учнівською та студентською молоддю.

3. Навчальні заклади та органи управління освітою під час підготовки та проведення походів з учнівською і студентською молоддю керуються Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами та цією Інструкцією.

4. У цій Інструкції терміни вживаються в таких значеннях:

експедиція з активними способами пересування - похід, основним завданням якого є проведення краєзнавчої роботи щодо вивчення історії рідного краю, довкілля, явищ соціального життя, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів та інших досліджень; категорійний похід - похід I - VI категорій складності;

категорія (ступінь) складності походу - класифікаційна характеристика спортивної складності походу, що залежить від технічної трудності перешкод, включених до маршруту походу, довжини маршруту та тривалості походу;

категорія (півкатегорія) трудності перешкоди - класифікаційна характеристика складності подолання окремої перешкоди у поході, яка визначається технічними прийомами та спеціальним спорядженням, які необхідні для її безпечного подолання;

комбінований похід - безперервний за часом та маршрутом похід, складовими частинами якого є проходження окремих ділянок маршруту з використанням різних видів спортивного туризму;

локальна перешкода - обмежена в просторі ділянка маршруту походу, для подолання якої необхідно застосування спеціальних технічних прийомів та/або спорядження;

маршрут походу - заздалегідь намічений шлях туристського походу, що характеризується визначеним порядком переміщення туристів по географічних точках;

маршрутні документи туристської групи, що здійснює похід, - маршрутна книжка для походів I - VI категорій складності, маршрутний лист для походів 1 - 3 ступенів складності (далі - ступінь складності) і походів нижче 1 ступеня складності;

міжсезоння - пора року з несприятливими для конкретного виду туризму та/або регіону погодними та/або кліматичними умовами;

некатегорійний похід - похід 1 - 3 ступенів складності або похід нижче 1 ступеня складності, який за протяжністю, тривалістю та/або кількістю і складністю перешкод не відповідає вимогам до походів I - VI категорій складності;

протяжна перешкода - ділянка маршруту походу, що має значну довжину та для подолання якої необхідні загальна фізична та спеціальна туристська підготовка;

туристський досвід - досвід участі в попередніх туристських спортивних походах, подолання перешкод у походах та/або керівництва попередніми походами, подолання перешкод у походах, підтверджений в установленому порядку;

туристський спортивний похід учнівської та студентської молоді (далі - похід) - подорож, що здійснюється організованою групою учнівської та/або студентської молоді відповідно до цієї Інструкції за заздалегідь розробленим маршрутом з подоланням природних та штучних перешкод різних категорій складності у визначені строки.

5. Походи поділяються:

за видами спортивного туризму: залежно від основних засобів пересування та характеру перешкод - на автомобільні, велосипедні, вітрильні, водні, гірські, лижні, мотоциклетні, пішохідні, спелеологічні;

за складністю: залежно від кількості та рівня труднощі перешкод, протяжності, тривалості - на походи некатегорійні та категорійні;

залежно від території проведення - на місцеві та дальні.

До місцевих належать походи, що проводяться в межах Автономної Республіки Крим або області, де розташований навчальний заклад або орган управління освітою, який проводить похід. Для навчальних закладів або органів управління освітою, які розташовані в містах Києві та Севастополі, місцевими є походи, які проводяться по території відповідно Київської області та Автономної Республіки Крим. Допускається проведення місцевого походу з виходом на територію суміжних областей, якщо це обумовлено розташуванням навчального закладу, який проводить похід, особливостями місцевості та логічністю побудови маршруту.

Інші походи вважаються дальніми.

6. При проведенні експедиції з активними способами пересування до її підготовки, проведення, складу учасників тощо висуваються вимоги відповідно до складності походу, під час якого вона проводиться.

## **II. Повноваження керівника навчального закладу, органу управління освітою, який проводить похід**

1. Керівник навчального закладу, органу управління освітою самостійно приймає рішення про проведення походу.

2. У разі прийняття рішення про проведення походу керівник навчального закладу зобов'язаний:

1) сприяти успішній роботі з підготовки та проведення походу, контролювати хід його підготовки, видати наказ про проведення походу, у якому:

визначити мету, район, строк проведення, вид та складність (категорію, ступінь) походу;

призначити керівника туристської групи та його заступника (заступників), помічника (помічників);

затвердити склад учасників походу;

визначити у разі потреби порядок дій керівника групи при плановому поділі групи на підгрупи, а також кандидатури керівників підгруп, їхніх заступників (помічників);

обумовити можливість у разі потреби передачі керівництва туристською групою заступнику керівника.

Для будь-яких походів, крім місцевих походів до 1 ступеня складності включно, наказ видається після отримання рекомендацій маршрутно-кваліфікаційної комісії (далі - МКК), що має відповідні повноваження, щодо можливості проведення походу;

2) провести цільовий інструктаж керівника туристської групи та його заступника (заступників) з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності під час походу згідно з вимогами Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2001 року № 563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 листопада 2001 року за № 969/6160;

3) видати керівнику туристської групи копію наказу про проведення походу та завірити печаткою навчального закладу маршрутні документи туристської групи;

4) контролювати дотримання туристською групою строків проходження маршруту; у разі порушення туристською групою встановлених контрольних строків проходження маршруту встановити зв'язок з органами управління освітою та відповідною аварійно-рятувальною службою для з'ясування місцезнаходження групи та надання їй за потребою допомоги;

5) після завершення походу:

заслухати інформацію керівника туристської групи про похід;

оформити відповідні документи для присвоєння спортивних розрядів учасникам походу;

урахувати результати діяльності керівника, заступника (заступників) керівника при їх атестації та заохоченні.

## **III. Вимоги до формування туристських груп та учасників походів**

1. Туристські групи для проведення походів формуються з числа вихованців, учнів загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладів і студентів вищих

навчальних закладів, які об'єднуються на добровільних засадах за спільними інтересами, мають відповідний туристський досвід і підготовку для участі в запланованому поході.

2. Кількісний склад туристської групи для проведення походу визначається керівником туристської групи спільно з навчальним закладом або органом управління освітою, який проводить похід, з урахуванням вимог до кількісного складу групи, встановлених у додатку 1 до цієї Інструкції.

3. Вік учасників походів має відповідати загальним вимогам до віку учасників та керівників туристських спортивних походів, встановленим у додатку 2 до цієї Інструкції.

4. До участі в категорійних і ступеневих походах можуть бути допущені учасники, вік яких не більше ніж на один рік менший за визначений в основних вимогах до віку учасників походів, у разі отримання ними теоретичної та практичної підготовки протягом не менше одного навчального року у гуртках, секціях туристсько-спортивного напрямку та за наявності медичної довідки.

До участі у велосипедних походах не можуть бути допущені учасники, які не досягли 14 років, мотоциклетних - 16 років, автомобільних - 18 років.

5. До участі в походах не вище III категорії складності можуть бути допущені учасники, вік яких менше за визначений в загальних вимогах до віку учасників та керівників туристських спортивних походів, викладених у додатку 2 до цієї Інструкції, які беруть участь у поході зі своїми батьками чи особами, які їх замінюють. Кількість таких учасників не може перевищувати 20 відсотків від загальної чисельності туристської групи. У цьому випадку чисельність групи має бути не менше 10 осіб (без врахування осіб, вік яких менше за визначений в загальних вимогах до віку учасників походів), не менше двох третин учасників повинні мати туристський досвід, передбачений пунктом 6 розділу III цієї Інструкції.

Туристський досвід цим учасникам зараховується лише з віку, зазначеного в загальних вимогах до віку та кількісного складу учасників туристських спортивних походів, установлених у додатку 2 до цієї Інструкції.

6. Учасники походів I категорії складності повинні мати досвід попередньої участі в некатегорійному поході, учасники походів II - VI категорій складності - досвід попередньої участі в поході на одну категорію складності нижче.

7. У походах III - V категорій складності не більше однієї третини учасників можуть становити учасники з досвідом участі в походах на дві категорії складності нижче, у походах II категорії складності - з досвідом участі в походах 3 ступеня складності. При цьому дві третини учасників повинні мати туристський досвід, передбачений у пункті 6 цього розділу.

Учасниками походів II, III категорій складності можуть бути особи, які мають досвід участі в походах на одну категорію складності нижче запланованого в будь-якому виді спортивного туризму.

8. Учасники походів, у яких передбачається проходження локальних перешкод, повинні мати відповідну підготовку та досвід проходження локальних перешкод, складність яких не більше ніж на півкатегорії труднощі (для водного та спелеотуризму - на категорію) нижче максимальної за передбачувану в запланованому поході.

Не більше однієї третини учасників походів не вище IV категорії складності можуть мати досвід проходження локальних перешкод на дві півкатегорії труднощі нижче.

Учасники комбінованих походів, що включають ділянки маршруту з різних видів спортивного туризму, повинні мати відповідний туристський досвід з кожного з видів туризму, ділянки яких включено до маршруту походу.

9. Учасники походів, що проводяться в міжсезоння, повинні мати досвід участі в походах не більше ніж на одну категорію нижче в умовах міжсезоння або участі в походах тієї самої категорії складності у звичайних умовах.

10. У водних походах вище II категорії складності на надувних плавальних засобах та у будь-яких вітрильних походах у кожному екіпажі повинні бути учасники віком старше 18 років (керівник підгрупи) з відповідним туристським досвідом.

У водних походах вище II категорії складності на байдарках при проходженні перешкод, які визначають складність походу, у кожному екіпажі повинен бути учасник, віком старше 18 років (керівник підгрупи) або має досвід проходження перешкод такої самої труднощі.

11. Учасники водних походів I - III категорій складності повинні мати відповідний туристський досвід походів у будь-якому класі плавальних засобів, а, починаючи з IV категорії складності, - у тому самому класі плавальних засобів або на байдарці.

12. Учасники зимових походів та походів у міжсезоння повинні мати досвід організації польових ночівель у зимових умовах ("холодних" ночівель).

13. Проходження печер, у яких передбачається застосування апаратів для автономного дихання, дозволяється учасникам віком старше 18 років.

При проходженні під час спелеопоходу вертикальних печер (починаючи з II категорії складності) та горизонтальних печер (починаючи з III категорії складності) у групі повинно бути не менше одного керівника або його заступника на чотирьох учасників.

14. Учасники походів I - VI категорій складності з будь-якого виду туризму, учасники будь-яких водних і вітрильних походів та будь-яких інших походів, які передбачають подолання водних перешкод, повинні вміти плавати.

15. Туристський досвід учасника походу підтверджується довідкою про залік туристського спортивного походу за формою згідно з додатком 3 до цієї Інструкції. Туристський досвід участі в ступеневих походах може бути підтверджений маршрутними листами, а для походів нижче I ступеня складності - наказами про проведення цих походів.

#### **IV. Вимоги до керівника, заступника керівника туристської групи**

1. Керівник туристської групи, його заступник (заступники) відповідають за життя, здоров'я учасників походу відповідно до законодавства, виконання плану походу, зміст оздоровчої, виховної і пізнавальної роботи, дотримання правил пожежної безпеки, охорони природи, пам'яток історії і культури тощо.

2. Керівник, його заступник (заступники) туристської групи призначаються наказом керівника навчального закладу або органу управління освітою, який проводить похід.

3. Вік керівників походів має відповідати вимогам до віку учасників та керівників походів, встановленим у додатку 2 до цієї Інструкції.

4. Заступником керівника походу може бути призначена повнолітня особа.

5. Кількість заступників керівника визначається навчальним закладом або органом управління освітою, який проводить похід.

6. Якщо в поході беруть участь три або більше туристських груп із загальною кількістю не менше 30 учасників (для походів III, IV категорій складності - не менше двох груп із загальною кількістю не менше 20 учасників) і їх маршрути та графіки руху в цілому збігаються, то можливе покладання загального керівництва цими групами на спеціально призначеного старшого керівника. У цьому разі досвід керівництва походом зараховується старшому керівнику і всім керівникам груп.

7. Керівник походу II, III категорій складності повинен мати досвід участі в поході тієї самої категорії складності в будь-якому виді туризму, а також досвід керівництва походом на одну категорію складності нижче у будь-якому виді туризму, керівник походу IV - VI категорій складності - тієї самої категорії складності у тому самому виді туризму, а також досвід керівництва походом на одну категорію складності нижче у тому самому виді туризму.

8. За рішенням МКК до керівництва походом VI категорії складності може бути допущена особа, яка не має досвіду участі в поході VI категорії складності, але має досвід керівництва двома походами V категорії складності.

9. Керівники походів, у яких передбачається проходження класифікованих локальних перешкод, повинні мати відповідну підготовку та досвід проходження двох локальних перешкод тієї самої півкатегорії трудності (для водного та спелеотуризму - тієї самої категорії трудності) як найскладніших у запланованому поході та досвід керівництва проходженням локальних перешкод, складність яких не більше ніж на півкатегорії трудності (для водного та спелеотуризму - на категорію) нижче максимальної за передбачувану в запланованому поході.

10. Керівники походів, що включають елементи (перешкоди) походів більш високого рівня складності, повинні відповідати вимогам до керівників походів тієї категорії складності, елементи (перешкоди) якої включені в даний похід.

11. Досвід заступника керівника в походах I - V категорій складності повинен відповідати вимогам, які висуваються до досвіду учасників. Заступник керівника походу VI категорії складності повинен мати досвід керівництва походом V категорії складності.

12. Керівник та/або його заступник повинні мати знання і навички з надання першої домедичної допомоги.

13. Керівник та заступник (заступники) керівника будь-якого походу повинні вміти плавати, а керівники водних та вітрильних походів та походів з інших видів туризму, в яких заплановано подолання водних перешкод, крім того, повинні вміти здійснювати рятування потопуючого.

14. При проведенні місцевих походів нижче 2 ступеня складності навчальний заклад за згодою керівника туристської групи та за умови забезпечення безпеки учасників замість заступника керівника може призначити помічника (помічників) керівника з числа учнів (для груп учнівської молоді) або студентів (для груп студентської молоді), які мають досвід участі в походах не нижче такого самого рівня складності.

15. У разі проведення походу в міжсезоння керівник повинен мати досвід керівництва походом, що проводився в міжсезоння, не більше ніж на одну категорію (ступінь) складності нижче запланованого або походом такої самої категорії складності, що був здійснений у звичайних умовах, та досвід участі в поході тієї самої категорії (ступеня) складності.

16. У разі проведення комбінованого походу керівник туристської групи повинен мати відповідний туристський досвід для проходження ділянок кожного виду туризму, що включені в маршрут комбінованого походу.

17. Керівники зимових походів та походів у міжсезоння повинні мати досвід організації польових ночівель у зимових умовах ("холодних" ночівель).

18. Якщо під час проведення спелеопоходу передбачається проходження печер із застосуванням апаратів для автономного дихання, керівник повинен мати досвід роботи у сифонах.

19. У разі використання під час походу транспортних засобів керівник повинен мати відповідний досвід керівництва та участі в походах на відповідному транспортному засобі (автомобіль, мотоцикл тощо).

20. Керівник водних походів I - III категорій складності повинен мати відповідний туристський досвід походів на будь-якому з типів суден, а починаючи з IV категорії складності - у тому самому типі суден або на байдарці.

21. Туристський досвід керівника, заступника (заступників) керівника туристської групи підтверджується довідкою про залік туристського спортивного походу згідно з додатком 3 до цієї Інструкції. Туристський досвід участі в походах 1 - 3 ступеня складності може бути підтверджений маршрутними листами, а для походів нижче 1 ступеня складності - наказами про проведення цих походів.

#### **V. Права і обов'язки керівника та заступника (заступників) керівника туристської групи**

1. При підготовці туристського походу керівник туристської групи та його заступник (заступники) зобов'язані:

1) забезпечити формування групи з урахуванням запланованого рівня складності походу, туристської кваліфікації учасників, їх фізичної, технічної та спеціальної підготовки, а також їх психологічної сумісності;

2) ознайомити учасників походу з цією Інструкцією, їх правами та обов'язками;

3) провести цільовий інструктаж учасників, помічників керівника з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності під час походу згідно з вимогами Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2001 року № 563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 листопада 2001 року за № 969/6160;

4) отримати маршрутні документи та копію наказу про проведення походу;

5) проінформувати учасників походу (для походів учнів та студентів віком до 18 років - також їхніх батьків або осіб, які їх замінюють) щодо умов організації та проведення походу та, за необхідності, про фактори ризику в запланованому поході і про відповідні заходи щодо уникнення небезпеки та запобігання травматизму, провести збори батьків учасників походу;

6) забезпечити під час походу додержання учасниками правил дорожнього руху, правил пожежної безпеки, безпеки життєдіяльності;

7) забезпечити проходження медичного огляду всіма учасниками;

8) розробити план підготовки походу, розподілити між учасниками обов'язки згідно з цим планом;

9) організувати всебічну підготовку учасників походу, тренування, перевірити необхідні знання, уміння та навички, зокрема вміння плавати, надавати домедичну допомогу та використовувати туристське спорядження;

10) разом з учасниками всебічно ознайомитися з районом походу, розробити основний та запасний варіанти маршруту походу, а також аварійні варіанти виходу з маршруту, вивчити їх складні ділянки, способи та засоби їх подолання;

11) підготувати відповідний картографічний матеріал, розробити план та графік походу, визначити контрольні пункти та строки проходження маршруту, ознайомити з цими матеріалами учасників походу;

12) за необхідності отримати консультації щодо маршруту в МКК або інших установах та організаціях;

13) за необхідності погодити з навчальним закладом або органом управління освітою, що проводить похід, та МКК порядок дій при планових поділах туристської групи на підгрупи, а також кандидатури керівників, заступників (помічників) керівників підгруп, туристська кваліфікація яких відповідає вимогам, викладеним у розділі IV цієї Інструкції;

14) організувати підбір, підготовку та перевірку якісного групового та індивідуального спорядження, у тому числі спорядження для страховки з урахуванням вимог техніки безпеки та особливостей конкретного походу (району походу, виду спортивного туризму, категорії (ступеня) складності походу, часу проведення походу тощо);

15) скласти кошторис витрат, забезпечити підготовку та підбір продуктів харчування, з'ясувати можливості поповнення запасу продуктів на маршруті;

16) одержати у разі потреби дозвіл на відвідування об'єктів, територій, на яких встановлено особливий режим відвідування;

17) оформити в установленому порядку маршрутні документи;

18) розробити план дослідницької, краєзнавчої, природоохоронної роботи та інших заходів на маршруті, якщо такі заплановано проводити;

19) у разі потреби зміни маршруту, складу туристської групи, строків проведення або інших записів у маршрутних документах до від'їзду туристської групи в похід погодити ці зміни з навчальним закладом, що проводить похід, та МКК, що надала рекомендації щодо можливості проведення походу.

2. Під час проведення походу керівник та його заступник (заступники) зобов'язані:

1) перед виходом на маршрут та за наявності рекомендації МКК повідомити аварійно-рятувальну службу за місцем проведення походу про проведення походу та його маршрут;

2) уживати заходів, спрямованих на забезпечення безпеки учасників походу, забезпечити дотримання учасниками правил техніки безпеки;

3) дотримуватися затвердженого маршруту походу;

4) робити за можливості відмітки в маршрутних документах про проходження маршруту;

5) дотримуватися рекомендацій МКК, зазначених у маршрутній книжці (маршрутному листі), аварійно-рятувальної служби, інших органів з питань, що належать до їх компетенції відповідно до чинного законодавства;

6) повідомляти з використанням засобів зв'язку навчальний заклад або орган управління освітою, що проводить похід, відповідну МКК (за наявності рекомендації в маршрутній книжці (маршрутному листі)), а також відповідну аварійно-рятувальну службу про початок та завершення маршруту, а також, за необхідності, про проходження пунктів, визначених МКК або аварійно-рятувальною службою; про зміну маршруту або складу туристської групи за будь-яких обставин після виїзду в похід; про передачу керівництва туристською групою заступнику відповідно до підпункту 1 пункту 4 цього розділу;

7) не допускати безпідставного поділу групи, від'їзду окремих неповнолітніх членів групи без супроводу одного із заступників керівника (від'їзд одного чи декількох неповнолітніх учасників можливий лише за умови, що в групі два або більше заступників керівника);

8) у разі поділу туристської групи на підгрупи керівник повинен:

призначити керівників підгруп (з числа своїх заступників) та їх помічників, які мають відповідний туристський досвід, з урахуванням вимог, викладених у цій Інструкції, та визначити завдання, яке має виконати підгрупа;

визначити завдання підгруп та порядок їх взаємодії;

визначити контрольні строки для кожної підгрупи;

при аварійній ситуації (раптовому виникненні умов, що загрожують життю та здоров'ю учасників походу) ужити заходів щодо збереження життя і здоров'я учасників виходячи з конкретної аварійної ситуації та реальної наявності сил і засобів для її ліквідації;

9) при виявленні зброї, вибухонебезпечних та незнайомих предметів не торкатися і не зрушувати їх з місця, повідомити про знахідку відповідні місцеві органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування;

10) у разі нещасного випадку:

терміново організувати надання першої домедичної допомоги потерпілому та його доставку (за необхідності) до закладу охорони здоров'я, викликати за необхідності та за можливості за допомогою будь-яких засобів зв'язку аварійно-рятувальну службу та/або службу екстреної медичної допомоги;

повідомити про випадок, що стався, навчальний заклад або орган управління освітою, що проводить похід, відповідну МКК, орган управління освітою за місцем проведення походу та інші відповідні органи;

11) організувати за потреби та за можливості оперативну допомогу іншій туристській групі, місцевому населенню або іншим особам, що перебувають на території проведення походу і потребують допомоги.

3. Після закінчення походу керівник і його заступник (заступники) зобов'язані:

спільно з учасниками в обумовлені строки підготувати та подати до МКК звіт про похід;

після розгляду звіту в МКК та за наявності позитивної рекомендації оформити та видати кожному учаснику довідку про залік туристського спортивного походу встановленого зразка;

сприяти оформленню та поданню до відповідного органу (організації) документів для присвоєння учасникам групи спортивних розрядів, звань тощо.

4. Керівник туристської групи має право:

1) у разі потреби і за наявності в туристській групі не менше двох заступників керівника передати керівництво своєму заступнику за умови, що заступник має необхідний для керівництва походом (частиною походу, яка залишилася) туристський досвід відповідно до розділу IV цієї Інструкції;

2) урахувавши фізичний, технічний та моральний стан туристської групи або окремих учасників і свій власний, погодні умови та/або інші обставини, припинити похід і зняти групу з маршруту;

3) урахувавши фізичний, технічний та моральний стан групи або окремих учасників і свій власний, погодні умови та/або інші обставини, а також у разі потреби надання допомоги потерпілому учаснику групи або іншим особам, що перебувають на території проведення походу і потребують допомоги, змінити запланований маршрут. У разі зміни маршруту у зв'язку з цими обставинами ускладнення маршруту допускається тільки у виняткових випадках і не є підставою для підвищення залікової категорії складності походу.

## **VI. Права та обов'язки учасника походу**

1. Учасник походу зобов'язаний:

брати участь у підготовці походу відповідно до плану підготовки походу, сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки;

своєчасно виконувати розпорядження керівника туристської групи та його заступника (заступників), помічників;

у період підготовки до походу пройти медичний огляд і надати керівникові довідку про стан здоров'я та можливість за станом здоров'я брати участь у поході;

своєчасно повідомляти керівника туристської групи або його заступника про погіршення стану здоров'я чи травму;

дотримуватися правил дорожнього руху, правил пожежної безпеки, правил безпеки життєдіяльності;

володіти необхідними навичками страхівки та самострахівки у поході, знати способи запобігання травматизму;

дотримуватися правил використання туристського спорядження;

при виявленні зброї, вибухонебезпечних та незнайомих предметів не торкатися, не зрушувати їх з місця, терміново повідомити про ці предмети керівника туристської групи або його заступника;

не порушувати права та законні інтереси інших осіб;

з повагою ставитись до місцевих жителів, їх звичаїв і традицій;

зберігати довкілля, дбайливо ставитись до об'єктів природи, пам'яток історії, культури.

2. Учасник походу має право:

на особисту безпеку, захист життя, здоров'я;

користуватися туристським спорядженням навчального закладу або органу управління освітою, що проводить похід (за його наявності та в порядку, встановленому навчальним закладом або органом управління освітою);

брати участь у виборі і розробці маршруту;

при погіршенні стану здоров'я чи травмі наполягати на припиненні участі в поході, сходженні з маршруту.

## **VII. Порядок підготовки та проведення походів**

1. Категорія (ступінь) складності походу визначається з урахуванням тривалості походу, довжини маршруту, кількості та трудності перешкод, включених до маршруту походу, та відповідно до основних нормативів туристських походів.

2. Похід має бути безперервним за часом проведення.

При значній технічній складності маршруту за погодженням з МКК його довжина може бути зменшена порівняно з передбаченою нормативами для даної категорії (ступеня) складності походу, але не більше ніж на 25 %.

Не менше 75 % довжини маршруту походу має припадати на його лінійну чи кільцеву частини.

Довжина маршруту походу, як правило, не повинна перевищувати мінімальну довжину маршруту походу наступної категорії (ступеня) складності в даному виді туризму.

3. Якщо комбінований похід складають повноцінні походи з різних видів спортивного туризму, кожен з яких не нижче II категорії складності, загальна складність такого походу може бути визначена МКК на одну категорію складності вище, ніж максимальна складність його складових частин (але не вище V категорії складності).

При цьому досвід участі в поході (керівництва походом) у кожному виді спортивного туризму зараховується відповідно до складності кожної складової частини окремо.

4. Категорійні, дальні ступеневі, а також місцеві ступеневі походи 2, 3 ступенів складності проводяться за умови розгляду маршрутних документів та позитивних рекомендацій МКК, що має відповідні повноваження.

5. При використанні для руху під час походу доріг загального користування, судноплавних водних шляхів, території заповідників, заказників, прикордонної зони тощо учасники та керівники груп зобов'язані дотримуватися встановлених правил порядку руху дорогами, шляхами та перебування на зазначених територіях.

6. Учасники, керівники, заступники керівників будь-яких водних та вітрильних походів під час проходження маршруту повинні перебувати в рятувальних жилетах.

При проведенні водних та вітрильних походів не повинні порушуватися норми вантажопідйомності, пасажиромісткості та спорядження, визначені виробником.

7. При проведенні велосипедних походів усі учасники, керівники, заступники керівників під час руху повинні бути в захисних шоломах.

8. При проведенні спелеоподів під час перебування в печері всі учасники, керівники, заступники керівників повинні бути в захисних шоломах.

9. Поділ туристської групи на підгрупи може здійснюватися:

для проведення розвідки окремих ділянок маршруту, перешкод;

при організації базового табору;

при проведенні на маршруті радіальних виходів з поверненням до початкового пункту виходу, зокрема при проведенні сходження на вершини (перевали), включені в маршрут;

у випадку виникнення аварійної ситуації чи загрози її виникнення, ліквідації наслідків аварійної ситуації;

при наданні оперативної допомоги іншій туристській групі, місцевому населенню або іншим особам, що перебувають на території проведення походу і потребують допомоги;

в інших випадках, передбачених планом походу;

у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

У випадку поділу групи в складі кожної підгрупи, як правило, повинен бути керівник або його заступник, який її очолює.

10. У разі поділу склад кожної з підгруп не може бути меншим ніж 2 особи.

Якщо ділянка, яку має подолати підгрупа, включає перешкоди, керівник підгрупи повинен мати досвід, достатній для керівництва проходженням цих перешкод, відповідно до пункту 8 розділу IV цієї Інструкції.

11. Тимчасовий поділ туристської групи, що здійснює спелеопхід будь-якої категорії складності, на підгрупи допускається тільки під час перебування в одній печері. У цьому випадку у складі кожної підгрупи повинен бути керівник або його заступник, який її очолює. Кожна підгрупа повинна мати комплект життєзабезпечення, розрахований на забезпечення життєдіяльності підгрупи у випадку виникнення непередбачуваних обставин у печері протягом не менше двох діб.





						плавзас обах)						
Одноденний похід	18 <sup>-1</sup>	6 <sup>-3</sup>	10	10	10	10	14 <sup>-2</sup>	18 <sup>-2</sup>	16 <sup>-2</sup>	9 <sup>-3</sup>	12	9 <sup>-3</sup>
Дво-, триденний похід	18 <sup>-1</sup>	7 <sup>-3</sup>	10	12	10	10	14 <sup>-2</sup>	18 <sup>-2</sup>	16 <sup>-2</sup>	10	12	9 <sup>-3</sup>
1 ст. скл.	18 <sup>-1</sup>	9 <sup>-3</sup>	10	-	11	10	14 <sup>-2</sup>	-	-	12	-	-
2 ст. скл.	18 <sup>-1</sup>	10	11	-	12	11	14 <sup>-2</sup>	-	-	12	-	-
3 ст. скл.	18 <sup>-1</sup>	11	12	-	12	12	14 <sup>-2</sup>	-	-	12	-	-
I к. с.	19	12	14	14	13	13	14 <sup>-2</sup>	18 <sup>-2</sup>	16 <sup>-2</sup>	13	14	13
II к. с.	20	13	15	15	14	14	15	19	17	14	15	14
III к. с.	21	14	16	16	15	15	16	20	18	15	16	15
IV к. с.	22	16	18	17	16	16	17	20	18	18	18	16
V к. с.	23	17	18	18	18	17	18	20	18	18	18	17
VI к. с.	24	18	18	18	18	18	18	-	-	-	-	18

<sup>-1</sup> Вік визначається за датою народження.

<sup>-2</sup> Вік визначається за датою народження відповідно до вимог Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306.

<sup>-3</sup> У віці до 10 років учні, вихованці можуть брати участь у туристських походах, які не є спортивними, за винятком випадку, передбаченого пунктом 5 розділу III цієї Інструкції